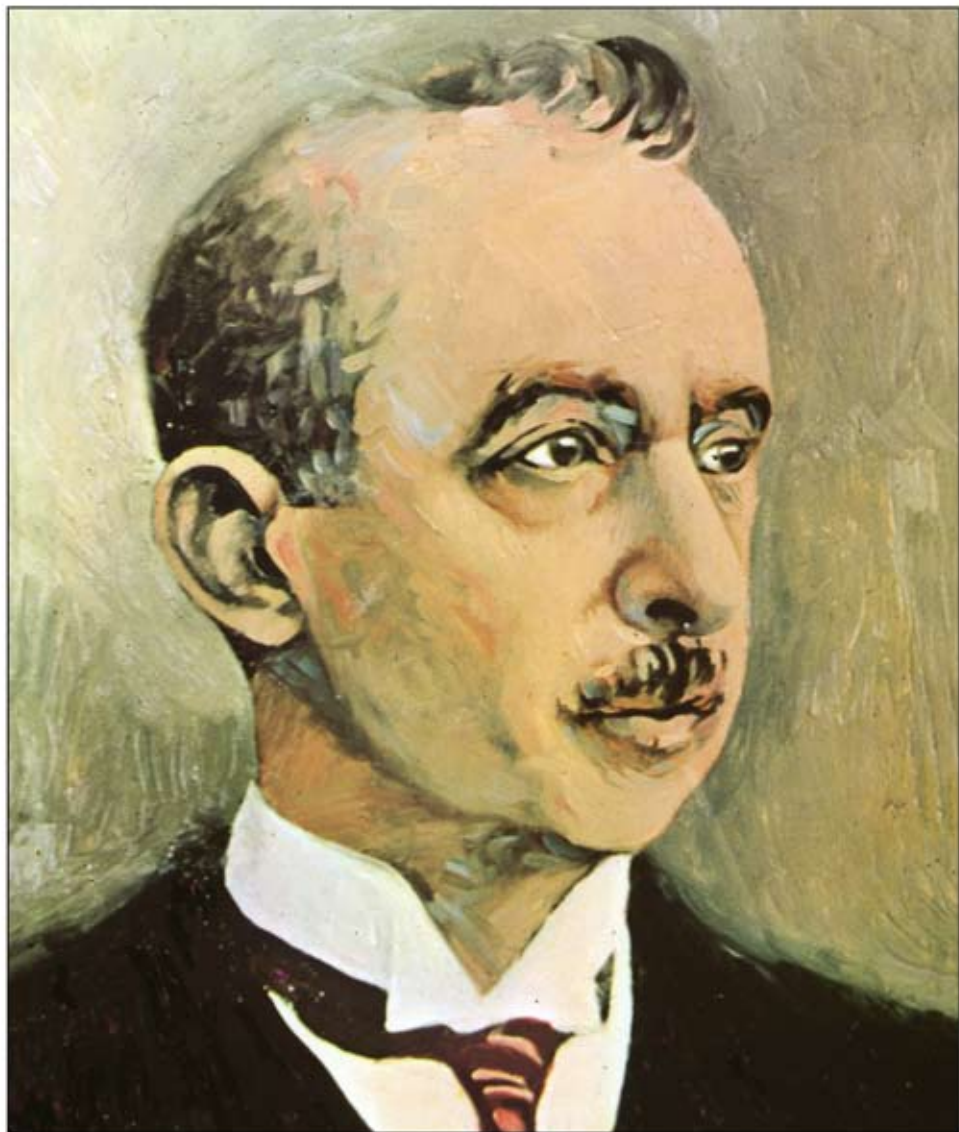

şevket süreyya aydemir

İKİNCİ ADAM

I. CİLT

1884-1938

REMZİ KİTABEVİ

İKİNCİ ADAM

Birinci Cilt

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

İKİNCİ ADAM

İsmet İnönü

Birinci Cilt
1884-1938

Remzi Kitabevi

İKİNCİ ADAM, CİLT I / Şevket Süreyya Aydemir

© Remzi Kitabevi, 1987

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Düzeltili: Eylül Duru

ISBN 978-975-14-2149-4

BİRİNCİ BASIM: Şubat 1966

YİRİMİ İKİNCİ BASIM: Ağustos 2023

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
-------------	---

BİRİNCİ KISIM

I. <i>Bir Osmanlı Çocuğu: Mustafa İsmet</i>	21
Mustafa İsmet.....	23
Bir Kan Karışımı.....	25
Kurmay.....	33
Ordu	35
Bir Cephe Kumandanı Adayı	39
Öğretmen	41
Politikacı.....	44
Bir Kuşak Hazırlanıyor	46
İhtilâl.....	49
Zafer ve Hayal Kırıklığı.....	52
31 Mart İsyanı Günlerinde İsmet Bey.....	54
Orduda Siyaset ve Bir Sözcülük Vazifesi.....	57
Bir Siyasi Kongre ve Siyasetten Ayrılış.....	58
II. <i>Yemen ve Sonrası</i>	61
Aranan Adam	63
İhtilâl Sonrası	64
Bura Yemen'dir!... ..	66
Şu Yemen Dedikleri?	68
Bir Deneme ve Bir Başarı.....	70
İki Hükümet Darbesi ve Yeni Orduya Doğru.....	73
Enver Paşa'nın Emrinde	77
Alman Askerî Islahat Heyeti.....	79
Önemli İşaretler	82
III. <i>Cephe ve Kumandan</i>	87
İleride Bir İnönü'nün Meydana Çıkışını Hazırlayan Şartlar ..	89
Bir Kumandan Aranıyor	94

Sonun Başlangıcı: Bozgunlara Doğru	95
Mané, Thése, Pharés!	98
Düşündürücü Bir Problem	101
Garip Bir Çanta Hikâyesi	102
Eğer Esir Olsaydı?	104
Son	105
IV. Var Olmak veya Olmamak	107
Bir Ailenin Hikâyesi	109
Tedirgin Bir Adam	110
Bir Çiftçilik Hikâyesi	113
Yollar Çok!	115
Olaylar ve Yolculuklar	117
Bir Er ve Bir Kafile	120
V. Bunalmış Günler	125
Tepedeki Karargâh	127
İsmet Bey Vekil (Bakan)	130
Buhranlar Derinleşiyor	140
İlk Meydan Muharebeleri	143
Her Zaman Silah Konuşmaz!	144
VI. Meydan Muharebeleri Başlıyor	149
Bir Karar ve İrade İşİ	151
Birinci İnönü Muharebesi	153
İkinci İnönü Muharebesi	156
Altıntaş Bozgunu	159
İstiklâl Savaşı'nın En Karanlık Sorusu	167
Devler Hikâyesi	170
En Yorucu Mücadele	171
Duman Perdesi Arkasında	174
Nihayet Zafer	175
VII. Bir Siyasî Şahsiyet Beliriyor!	181
Bu Adama Dikkat Edin!	183
Mudanya Savaşı	186
Mudanya Savaşı Kazanılıyor	188
İsmet Paşa'nın Zuhuru	191
Mücadele Daima Bana Karşı Olmuştu	193

VIII. <i>Büyük Hesaplaşmanın Hikâyesi</i>	195
Bir Miras Kavgası	197
Bir Tasfiye Muamelesi	197
Lozan'ın Hikâyesi	200
Garbî Trakya	203
Birinci Komisyonun Ele Aldığı Diğer Başlıca Meseleler	206
Karanlık Günler	213
Karar Verebilmek	215
Bir Dram	218
Yalnız Kaldım!	221
Bu Konferansın Sahibi Nerede?	223
Bu Meclis Artık Sulhü Yapamazdı	224
Olayların Akışına Bakış	225
Lozan'a Dönüş	227
Yeni Bir İmtihan ve Nihayet Sulh	228
Tek Adam Müdahale Ediyor	233
Bir Başvekil Sahneyi Terk Ediyor	235

İKİNCİ KISIM

IX. <i>İkinci Adam</i>	241
İkinci Adam	243
İsmet Paşa Başvekil	252
Hilâfetin Sonu	254
X. <i>Tek Şef, Tek Parti ve Otoriter Hükümet</i>	257
Bir Geçiş Devresi	259
İsmet Paşa'yla Eski Arkadaşları Karşı Karşıya	261
Ben, Güzel Taktiği Severim	262
Bir Komplo mu?	265
Talihsiz Bir Teşebbüs	266
Doğuda İsyan ve İkinci İsmet Paşa Kabinesi	267
XI. <i>Doğu İlleri Problemi</i>	271
Kanayan Yara	273
Doğu Problemleri Nedir?	275
Doğu Neresidir?	276
Bir Sahipsizliğin Hikâyesi	282

	Büyük Bir Başarı: Aşar Kaldırılıyor	284
	Diğer Olaylar	285
XII.	<i>İnkılâpçı Dinamizm ve Bir Çelişme: 1924 Anayasası</i>	289
	1924 Anayasası	291
	Örnek Yoktu	293
	Üç Dünya.....	294
	Bu Niçin Böyle Oldu?	295
XIII.	<i>Bir Özlem: İktisat Devleti</i>	299
	İktisat Devletinin Anlamı	301
	Bir İktisat Siyasetine Yöneliş	303
	Sert Gerçekler:.....	305
	1923-1930 Arası Uygulamalar	314
	Tarihi Bir Nutuk.....	322
	Askerliğe Veda	331
	Önce İnanmamıştı	332
	Laik Anayasa.....	332
	Dördüncü Defa Başvekil.....	333
XIV.	<i>Bir Particilik Tecrübesi</i>	335
	Hikâyenin Özeti	337
	Serbest Fırka Denemesine Girişilirken, Temelde Kaynaşan Tedirginlikler	342
	Sorular ve İstifhamlar	348
XV.	<i>Devletçiliğin Hikâyesi</i>	353
	Devletçiliğin Doğuşu	355
	Milli Ekonominin Anlamı	356
	İsmet Paşa Devletçiliği Anlatıyor.....	360
	Devlet Plan ve Programlarına Yöneliş	362
	Yığıtçe Bir Hamle: İlk Sanayi Programına Geçiş. . .	365
	Tamamlayıcı Programlar	369
XVI.	<i>1930-1938 Devresinin Bilinmeyen Hikâyesi</i>	375
	İnönü	376
	Ters Dönen Çarklar Arasında.....	377
	Özel Sanayi Alanı	391
	Mevzuat Sahasında	392
	Görülemeyen ve Unutulan Olumlu Bir Gerçek	394

XVII. <i>Türkiye’de İktisadî Sektör Çatışmaları ve Siyasî Komplikasyonlar</i>	399
İş Bankası’na Doğru.....	401
Affairizma	403
Şeker Sanayiinin Genişletilmemesi İşİ	408
Gazi ve İsmet Paşa Karşı Karşıya	410
Bir Başvekil.....	414
XVIII. <i>Bir Ayrılışın Hikâyesi ve Şartlar-Problemler</i>	419
Bir Kronoloji	421
Devlet Adamı ve Hükümet Adamı.....	425
Rejimin Adı	429
Niçin İsmet Paşa’yı Seçti?.....	431
Türkiye Bir Parti Devleti miydi?.....	434
Sabık Başvekil.....	436
Meseleler Sofra Başında Konuşuluyor!	438
Vesileler Değil, Şartlar Önemliydi.....	443
Sonrası	446
Son Söz	447

ÖNSÖZ

Bizim tarihimiz, halk çocuklarının tarihidir. Halk denilen hazinenin tükenmez verimliliği, Türk tarihinin akışında bu akışa damgasını vuran bütün önder şahsiyetlerin kaynağı olmuştur. Bu kaynak onları doğurmuştur, kucağında büyütülmüştür, şekillendirmiştir. Denebilir ki Türk tarihi, aslında, halkın ve halktan gelenlerin tarihidir.

Tek Adam bir halk çocuğuydu. İkinci Adam da, şu halk dediğimiz denizden gelir. Tek Adam gibi İkinci Adam'da da biz gene, halktan gelen birinin hayat hikâyesini vereceğiz. Yakın tarihimizin en önemli devrinin davalarını, gelişmelerini belirtmeye çalışacağız. İkinci Adam, yüzyılımızın ilk yıllarından başlayarak, bütün bu gelişmelerin içinde yer almıştır. Önce bir subay, ama Türkiye'nin bu devredeki bütün hareketlerinde kılıçlarını milletin kader terazisine koyan, bu kadere yön çizen aktif subaylardan biri olarak, ordu ve politika hayatına karıştı. Bu subaylar kadrosu içinde, hem meslek hem kültür alanında kendi kendini yetiştirdi. Üstünleştirdi. Hayatının her aşamasında kendini kabul ettirdi. Daima rütbesinden üstün görevlere atandı. Aranan, hatırlanan seçkin bir kurmay olarak belirdi. Devrinin önde gelen kişileri ile, devrinin askerî ve siyasî olaylarına karıştı.

22 yaşında bir kurmay subay olarak katıldığı ordu hayatının daha ilk kademesinde, gizli bir ihtilâl örgütünün üyesidir. Kaderini, askerlikteki geleceği kadar, siyasî talihine de bağlamıştır. Gerçi bu ihtilâl gerçekleştiği zaman, yani Genç Türkler'in 1908'de açılan zafer günlerinde, Tek Adam gibi o da, bir yıldız gibi parlamaz. Halkın önünde ve muhayyilesinde bir efsane kahramanı haline gelmez. Tek Adam gibi o da, bir "Hürriyet Kahramanı Enver Bey" değildir. Ama, Tek Adam gibi o da, bütün olayların içindedir. İhtilâl cemiyetinde, 1909 Selânik kongresi günlerinde, 31 Mart irticamı bastıran ve Padişahı deviren Hareket Ordusu saflarında; aranan, fikri sorulan, kendisine görevler emanet edilen, inanılır ve çalışkan bir insandır...

Zaten, Tek Adam'la İkinci Adam'ın mizaç ve karakterleri bu noktada ayrılır. Tek Adam, ihtiras ve hayallerine sınır tanımayan, atılğan,

hatta kavgacı, mücadelecî, her şeyini teraziye bütünü ile koyan, doğuş-tan bir kumanda adamıdır. Gerçi mantık, hesaplılık, önsezi ve meşru-luk bağlılığı onun vasıflarıdır. Ama bu vasıflar onun, topyekûn kendi-ni verişinde, sadece itici kuvvetlerdir. İkinci Adam ise, kendini, kolay-ca ve bütünü ile ortaya atmaz. Orduda ve büroda, çalışkan bir düzenle-yici olarak yolunu açar. Hem o devirde, hem bütün hayatı boyunca, ne-lerin, nereden ve ne kadar riske edileceğini, daima bir kurmay titizliği ile hesaplamıştır. Kavgâ ve mücadeleyi, ancak kesin neticelerin alınaca-ğını anladığı dönüm noktalarında kabul eder. Ama bu noktaları da, at-lamamaya çalışır.

Fakat hayatında, ne Enver Bey'in Makedonya'daki çete kahraman-lıkları, ne Mustafa Kemal'in Trablusgarp'taki önceden kaybedilmiş di-renişleri vardır. İkinci Adam, Yemen'de bile askerî ve siyasî görevleri-ni, bir kurmay belirliliği ve sınırlılığı içinde yapar. Tam bir büro intiza-mıyla, resmî raporları, karşılıklı müzakereleri, usulü dairesinde anlaş-malarla yürütür. O, harita ve pergelle, silahtan daha yakın arkadaştır.

Kısaca, İkinci Adam'ın hayatı, bir bakışta sessiz gibi görünen bir akış içinde geçer. Kendi rengi, kendi ruh yapısı, kendi mizaç özellikleri içinde gelişir. Ama bu hayat, daima dolgun, daima hareketlidir.

Daha ilk ordu günlerinden başlayarak, askerî ve siyasî nitelikte çe-şitli görevler alır. Önemli kışla vazifeleri, önemli büro vazifeleri, muha-rebeler, nihayet devlet kurulurken Genelkurmay Başkanlığı ve ilk ka-binede bakanlıktan başlayarak, cephe kumandanlıklarına kadar varan, çetin, mihnetli günler yaşanır. Ama, bu mihnetlerin sonu, Birinci Dün-ya Savaşı'nın galipleri ve dünyanın sahibi geçinen devletlerin temsilci-leri karşısında, topyekûn bir hesaplaşma masasına oturmaktır. Bu ma-sada o, yeni bir devletin doğuşunu ve hayat hakkını savunurken çekti-ği çilelerin hikâyesi korkunçtur. Bir taraftan dünyanın hâkimlerine, di-ğer taraftan Ankara'daki arkadaşlarına ve hatta Millet Meclisi'ne karşı direnir durur. Öyle anlar olur ki, her şey kopmak, kaybolmak üzeredir. Hatta kaybolmuş bile sanılır. Ankara'da hükümet reisine:

“Bize karşı, güvensizlik ve yetersizliğimiz hakkında, durmadan mey-dana vurulan kanaat devam ettikçe...”

şeklinde başlayan telgrafı, Lozan çatışmalarının son günlerine rastlar. Hatta konferanstan ve Murahhas Heyeti başkanlığından çekilmek kararındadır da:

“Bu hal bizim için, gerçi dünya yüzünde görülmemiş bir skandal olur. Hükümetten teşekkür beklemiyoruz. İşlerimizin muhasebesi, millete ve tarihe bırakılmıştır.”

Bu telgrafı da o günlere aittir. Hülasa, düğümlerin, en çözülmez kertelelere geldiği anlar yaşar. O dakikalarda bir defa arkadaşları, Lozan'daki otelin terasına yürüyüp, aşağıdaki uçuruma kendisini atacağını bile sanarak irkilirler. İsmet Paşa şimdi o anı ve arkadaşlarının duyduğu dehşeti, tebessümle hatırlar. Ama o anda böyle bir ihtimalin düşünülebilmesi bile, durumun ciddi ve ağır havasını canlandırır. İşte bu kerteye varan bir ümitsizlik buhranı içindedir ki, Ankara'dan Tek Adam “Hızır gibi imdadına yetişmiş” ve Lozan sulhü imzalanmıştır...

Lozan'dan sonraki yolu, artık başka bir yoldur. İsmet Paşa, İkinci Adam olarak yakın tarihimizde, Lozan için seçilmekle sıvrilir. Ondan sonra vekil, başvekil ve nihayet cumhurbaşkanı olarak siyaset ve icra alanında, hem kendi devrine, hem gelecek nesillere karşı ağır sorumluluklar yüklenmiştir. Bunların lehte ve aleyhteki tartışmaları bu kitapta yer alacaktır. Daha sonra muhalefet yılları başlar. Topyekûn redde, topyekûn inkâra, vatandaşlıktan, vatan topraklarından kovulma isteklerine, sokaklarda taşlanmalara kadar varan mihnet yılları içinde biz, ufak tefek bir yaşlı insanın, dev direnişini izleriz. Ve sonra nice olaylar...

Ama ne var ki, daha 1908 öncesinde bir gizli ihtilâl cemiyetine giren işte bu ufak tefek adam, hele 50 yıldan beri, yakın tarihimizin sahenindedir. Gerçi, hiçbir zaman o, herkesin kayıtsız şartsız kabul ettiği, dokunulmaz bir insan haline gelmedi. Çünkü bazı insanlar vardır ki, onlara karşı tarafsız kalınamaz. Onların ya lehinde, ya aleyhindedir. İkinci Adam, bu insanlardan biridir. Bugün de onun etrafında esen hava budur. Ama her nedense bu hava, bu cins insanları ürkütmez. Onlar kendi mihverleri etrafında, sanki kendi başlarıymış gibi yaşarlar...

İkinci Adam da böyledir. 50 yıldan beri bütün olayların ortasında tutunabilen, hem takdirler, hem yıldırımlar ortasında daima sakin kalabilen bir insandır.

Böyle bir insanın hayatı incelenmeye değer. Çünkü zaten o artık istesek de istemesek de tarihimizin malıdır. Bir Tarihî Şahsiyet olarak daima hatırlanacaktır. Biz istedik ki, bu incelemeyi, kendi ölçülerimizle ve mümkün olduğu kadar tarafsız ve objektif olarak, onun hayatında yapalım. İşte, sunduğumuz kitap budur.

Şimdi şu soruyu soruyorum:

“Niçin İkinci Adam?”

Bu sorunun cevabı, sanıyorum ki basittir:

“Yakın tarihimizde Mustafa Kemal’den sonra, en etkili adam olduğu için...”

Gerçekten de yakın tarihimizde Mustafa Kemal’den sonra en etkili insan, İsmet Paşa’dır. Bu etkiler, çeşitli yönlerde, çeşitli açılardan değerlendirilebilir. Herkes; kişisel görüşü, politik bağlantıları, sosyal anlayışı, yakınlık ve uzaklık ölçüleri, hatta sadece hissi eğilimleri ile onun hakkında dilediği hükümlere varabilir. Öyle günler oldu ki Türkiye’de, düşünme ve konuşma yaşında olan herkes, her gün ve sanıyorum ki günde birkaç defa İnönü adını anıyordu. Ondan konuşurdu. Lehinde ve aleyhinde, her yerde ve açıkça tartışılırdı. Köy kahvelerinden üniversite dershanelerine, konferans salonlarına, meclisler kürsülerine kadar her yerde İsmet Paşa tartışması, hatta kavgası vardı. Hele parti mahfillerinde, siyaset alanlarında, İsmet Paşa günün tükenmez konusuydu. Ona el vermeye yemin eden ucuz demagoglardan, onu baş tacı eden havarilere kadar herkesin günlük söz malzemesi İsmet Paşa’ydı. Onu sevenler kadar, sevmeyenler de vardı. Ama ona karşı tarafsız veya ilgisiz olan, galiba olmamıştır.

Çünkü, bu türlü mihver insanlara karşı tarafsızlık veya ilgisizlik, ya memleket olaylarına ve gelişmelerine karşı da ilgisizlikten gelir. Yahut da tarihî şahsiyetleri değerlendirme bahsinde, sakin bir değerlendirme gücüyle yaşatılan bir tarafsızlıktır ki, bu, ancak, sağlam kriterler kullanan düşünürlerin, aydınların işidir...

Bana gelince, şunu belirtmek isterim ki, *İkinci Adam* ne bir övgü, ne bir yergi kitabıdır. Bu kitap süjesini, gerçek saydığı açılardan bütün cep-heleriyle değerlendirmek çabasında olan, hür bir yazarın eseridir. Her kitap gibi bu kitabın da elbette ki hem başarılı, hem eksik yerleri, cep-heleri, hükümleri olacaktır. Kaldı ki fikir araştırmalarında başarı ve eksiklik, aslında *izafi*, bağıntılı değer hükümleridir. Ve bu hükümler, her görüş zaviyesine göre değişir.

İsmet Paşa'ya gelince... Sanıyorum ki o, kendisi hakkında, ancak kendi ölçülerine göre hüküm verir ve ancak kendi ölçülerine göre paha biçer. Hem gene sanıyorum ki, Tek Adam'ın devri de dahil olduğu halde, olayların akışı içinde İsmet Paşa, daima kendi içinde, kendi kendine ve mümkün olduğu kadar başına buyruk kalmasını bildi. Hiçbir zaman ve kimseye, kayıtsız şartsız angaje olmadan. Hiçbir zaman bir klik adamı haline gelmeden. 50 yılın olayları incelenirken, onu, daima değilse bile çok defa, hep kendi başına görürüz. Zaten biraz da onun için değil midir ki, şimdi onu, 50 yıllık olayların tek sorumlusu gibi sayarlar...

Bir de şunu belirtmek isterim:

Tek Adam'ın ve İkinci Adam'ın hayat hikâyeleri, özellikle 1920-1938 arasında, birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır ve bu hikâyeler birbirlerine, elbette ki karışırlar. Çünkü bu devrede onların ikisi de olayların içinde ve ortasındadırlar. Öyle ki, bu olayların akışı, çok defa, onların müşterek hayat hikâyesi gibidir. Bu akış içinde ne onları, ne olayları birbirinden ayırmak kabildir.

Bunun içindir ki, Tek Adam'ı verirken işlediğimiz gelişmelerin bir kısmına İkinci Adam'da, ister istemez değinilecektir. Örneğin, İstiklâl Savaşı, Lozan... Bunlar öyle olaylar ve gelişmelerdir ki, bunların dönen kurdelesini içinde Tek Adam ve İkinci Adam, bazen art arda, bazen yan yana, ama daima bir arada, olayların içindedirler. Bu sebeple bu kitapta, olayların bazalarına ve elbette ki kahramanlarının bu olaydaki müdahalesi nispetinde, her iki eserde değinilmiş, yer verilmiş olması, bir tekrar sayılmamalıdır. Çünkü, bir Lozan baş murahhasını Lozan barışından, bir Garp Cephesi kumandanını Garp Cephesi'nden ve son zaferden nasıl ayırabiliriz? Tersine olarak bu tekrar değil, tamamlayıcı

bir incelemedir ki, Tek Adam'ın ve İkinci Adam'ın yerlerini ve karşılıklı münasebetlerini, bu gökkubbe altında ve hadiselerin akışı içinde daha iyi belirtmeye yarar...

Galiba, Bernard Shaw'a ait olan bir söz vardır:

"Birinci Adam güneşi, İkinci Adam gölgeyi sever!"

Bu söz, belki doğrudur. Ama sanırım ki, Birinci Adam'ların ardında gölge olan İkinci Adam'lar için söylenmiştir. Fakat İsmet Paşa bir İkinci Adam'dır ki, Birinci Adam'a, yani Tek Adam'a pek çok şeyler borçlu olmakla birlikte, bir Gölge Adam değildir. Bunun en canlı belgesi, Tek Adam'ın fani hayattan çekilişinden sonra da, İkinci Adam'ın sahneden silinmeşi. Hem öyle bir silinmeiş, sahnede kalış ki, pasif bir gölge de değildir. Tersine olarak otoritesi, memleketin kaderine ve olayların gelişmesine bizzat müdahale ederek bugüne kadar devam edip gitmiştir.

Ama İsmet Paşa, Mustafa Kemal midir? Elbette hayır! Bu iki insan, iki ayrı mizaçta, iki ayrı karakterde, hatta iki farklı dünya görüşünde, iki ayrı insandırlar. Zaten İsmet Paşa:

"Ben, Atatürk değilim, Atatürk'ten beklediklerinizi, benden bekleyemezsiniz."

diyebilmiştir.

Acaba İsmet İnönü, İkinci Adam sözlerini, kendisi için nasıl karşılar, diye düşünebilirsiniz. Bunu ben de merak ettim. Bazı sorularım için, çok nazik kabullerinden faydalanarak ona:

"Paşam kitabın İkinci Adam ismini yadırgadınız mı?"

diye sordum. Onu tanıyan herkesin, her zaman şahit oldukları o çocuksu saf gülüşüyle atıldı:

"Hayır, hayır; ne münasebet!"

diye, hoş, fakat kesin baş işaretleriyle bu cevabını tamamladı. Onunla birlikte ben de gülümsedim. Ve bu kitaba seçtiğim ismi bir daha beğendim.

O halde artık İkinci Adam'ın hikâyesine girebiliriz. Ama burada şunu da belirtmek yerinde olacaktır. Bu hikâyenin romantik bir cephesi yoktur. Halbuki romantizm, tarihî kahramanların hayat hikâyelerini daima renklendirir. Örneğin Tek Adam'da olayları ve gelişmeleri biz, hatta istesek bile, romantizmin onlara renk veren havasından büsbütün ayıramayız. Ama İkinci Adam'ın hikâyesi, şartların, olayların içinde, sert, çıplak bir hayat mücadelesidir. Bu mücadelede *epique* (destanı) unsur azdır. Bu mücadelenin kahramanı ufak tefek, kendi içine kapalı ve hiçbir zaman hiçbir otoriteye kayıtsız şartsız teslim olmayan; kendi soğukkanlılığına, kendi değerlerine, telaşsızlığına, hesaplılığına güvenen bir denge adamıdır. Ve bu adam daima, çetin ve yapmacıksız bir savaş içindedir. Başarıları kadar yenilgilerini de tecrübe hanesine kaydeder. Başarılarında taşkın olmadığı kadar, yenilgilerinde de tükenmez. Hatta ona bakarsanız, onun en büyük başarıları, en büyük yenilgileridir. Onun için İsmet Paşa sahneden hiçbir zaman çekilmez. Daima sahnedir.

Böylece de en az 50 yıldan beri, feleğin bin bir yönden estirdiği, bin bir oyuna gebe rüzgârların içinde, çetin, soğukkanlı bir hesap adamının hayat mücadelesini yaşamıştır. Bu mücadelenin bütün unsurları, gerçek, elle tutulur şeylerdir. Bunlar, tıpkı bir savaş sahnesinde, haritalar, pergellerle, ama daima soğukkanlılıkla değerlendirilmesi gereken leh-te, aleyhte unsurlar olarak, onun kurmay hesaplarında yer almışlardır.

Ondan herkes ve daima:

“Şunu yapsaydı, bunu yapmasaydı. Şunu başardı, bunu başaramadı.”

diye bahseder. Hatta:

“Şu neticeyi gördü, bunu görmedi. Şu noktada çekilseydi veya çekilmeseydi.”

diye konuşurlar. Hem onun hakkındaki yargılarda, hemen daima, açıkladığı veya açıklamadığı bilançolara, onun söylediği veya söylemediği sözlere, verdiği hükümlere göre değil de, herkesin kendi görüş veya eğilimine göre, yani çoğunlukla sübjektif hükümlere göre değerlendirirler. Halbuki İkinci Adam'ın mizacında olanlar için aslanan, hep kendi iç muhasebeleri, kendi iç yargılarıdır ve bu cins insanlar hayatlarında, na-diren hesap verirler...

Ama İkinci Adam, insanüstü bir yaratık mıdır? Elbette ki hayır! Elbette ki o da eleştiricinin, araştırmacının, yazarın veya tarihçinin terazisinde, netice hesaplarına göre değerlendirilecektir. İsabetli veya isabetsiz sayılacak davranışları, ulaşılmış veya ulaşılamamış hedefleri, eksik veya yeterli görülen icraatı ile yer alacaktır. Ama gene unutmayacağız ki bu terazinin göstergesi de, nihayet o teraziyi elinde tutanın ölçülerine ve değer hükümlerine göre bir şeyler ifade edecektir. Tarih içinde bütün olaylar ve şahsiyetler gibi, İkinci Adam üzerindeki değerlendirmeler de daima izafi (bağıntılı) kalacaktır. Ama bu arada tartışma kabul etmez bir gerçek vardır ki, o da İkinci Adam'ın, bizim yakın tarihimizin, bugün de, yarın da üzerinde durulacak bir şahsiyet olduğudur. Zaten bu kitapta da işlenen, işte bu Şahsiyet'in hikâyesidir...

Şevket Süreyya AYDEMİR
Ankara – Bahçelievler

Bu kitap, ne bir övgü, ne bir yergi kitabıdır. Bu kitap, İsmet İnönü'nün hayat hikâyesi etrafında, bir devrin akışını verir. İkinci Adam'da biz, Tek Adam'da konu olarak alınan Atatürk hadisesini, günümüze kadar izleriz.

İkinci Adam'ın bu birinci cildi, İnönü'nün doğumundan, Atatürk'ün ölümüne kadar geçen devreyi alır. Bu devrede İnönü'nün soy ilişkileri, eğitim hayatı ve bundan 60 yıl önce, bir gizli ihtilal cemiyetiyle başlayan siyasi ilgileri ve sonra ordu hayatı yer alır. Daha sonra da ona "İkinci Adam" olmanın şartlarını, faktörlerini hazırlayan bir dizi olay...

Bundan başka bu ciltte biz, 1923-1938 devresinin, hiçbir yerde toplu olarak bulunmayan "iktisadi siyaset" esaslarını ve uygulamalarını rakamlarıyla izleriz.

ISBN 978-975-14-2149-4

9 789751 421494

KDV den muafir